

УДК 811.111'42

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-206-20>

**ПЕРЕКЛАД ТА РЕДАГУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ:
ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ**

**TRANSLATION AND PROOFREADING OF ENGLISH-LANGUAGE
SCIENTIFIC ARTICLES INTO UKRAINIAN:
MODERN CHALLENGES**

Сизоненко Н.М.,*orcid.org/0000-0002-7978-8675**кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету***Матвієнко Л.Г.,***orcid.org/0000-0003-1211-3056**доцент кафедри гуманітарних і соціальних дисциплін
Полтавського державного аграрного університету*

Останніми роками з'явилась значна кількість спеціальних досліджень у світових наукових джерелах, які публікуються англійською мовою. Однак для українських дослідників, яким необхідний доступ до цієї інформації, важливо отримати якісний матеріал українською мовою. В дослідженні аналізуються виклики, пов'язані з процесом перекладу англійськомовних наукових статей українською мовою, та особливості подальшого якісного редагування українських текстів. Серед цих викликів варто відзначити термінологічні проблеми, особливості перекладу наукових термінів і понять, а також адаптацію перекладених статей до вимог українських наукових пошуків. Стаття також розглядає важливість збереження наукової точності і стилю під час перекладу. Перекладачам наукових текстів необхідно бути висококваліфікованими, а також мати глибокі знання в галузі, що досліджується, щоб вони могли правильно передати науковий зміст статей. Крім того, стаття висвітлює роль перекладу наукових статей у впровадженні наукових досягнень в українському науковому середовищі. Переклад англійськомовних статей українською мовою сприяє поширенню світових наукових відкриттів серед українських дослідників і забезпечує доступ до сучасних наукових знань. На завершення авторками наводяться рекомендації для покращення процесу перекладу наукових статей українською мовою, зокрема, підвищення кваліфікації перекладачів, створення спеціалізованих глосаріїв та підтримку наукових видавництв у виданні українських матеріалів.

Ключові слова: наукові статті, перекладацька діяльність, редагування, українська мова.

In recent years, a significant number of special studies have appeared in world scientific sources, which are published in English. However, for Ukrainian researchers who need access to this information, it is important to get quality material in the Ukrainian language. The study analyzes the challenges associated with the process of translating English-language scientific articles into Ukrainian and the features of further quality editing of Ukrainian texts. Among these challenges, it is worth noting terminological problems, peculiarities of translation of scientific terms and concepts, as well as adaptation of translated articles to the requirements of Ukrainian scientific research. The article also considers the importance of maintaining scholarly accuracy and style during translation. Translators of scientific texts need to be highly qualified, as well as have deep knowledge in the field under investigation, so that they can accurately convey the scientific content of the articles. In addition, the article highlights the role of translation of scientific articles in the implementation of scientific achievements in the Ukrainian scientific environment. Translation of English-language articles into Ukrainian promotes the dissemination of world scientific discoveries among Ukrainian researchers and provides access to modern scientific knowledge. In conclusion, the authors give

recommendations for improving the process of translating scientific articles into Ukrainian, in particular, improving the qualifications of translators, creating specialized glossaries, and supporting scientific publishing houses in publishing Ukrainian materials.

Key words: scientific articles, translation activity, editing, Ukrainian language.

Постановка проблеми. Переклад англomовних наукових статей українською мовою та редагування їх відповідно до української структури є важливим складником розвитку української науки, підвищення її впливу у світі, а також забезпечення доступу до сучасних наукових знань українським дослідникам та здобувачам вищої освіти. Значна кількість наукових досліджень та статей публікується англійською мовою, яка є домінуючою у системі міжнародних наукових комунікацій [2]. Переклад цих матеріалів українською мовою дозволяє забезпечити доступ науковому співтовариству до сучасних наукових знань, що має велике значення для розвитку національної науки і просування українських досліджень на світовому рівні. Адаптація та аналіз англomовних наукових термінів, наукової думки провідних світових науковців до сучасних українських досліджень сприяє збереженню та розвитку української наукової термінології та стилю. Це важливий та необхідний аспект національної ідентичності, оскільки дозволяє виробити власні наукові поняття та висловлювати наукові ідеї українською мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато українських та зарубіжних учених і практикуючих перекладачів займалися дослідженням перекладу англomовних наукових статей українською мовою. Вони висвітлювали різні аспекти перекладу, а їхні роботи можуть бути цінними джерелами інформації для аналізу цього питання. Зокрема, Ольга Кобозева досліджувала професійний переклад наукових текстів українською мовою. Тетяна Пономаренко зосереджувалася на сучасних проблемах перекладу англomовних наукових текстів на українську мову. Марина Бережна досліджувала стильові особливості перекладу англійських наукових текстів українською мовою. Ірина Афанасьєва займалася порівняльним аналізом перекладу наукових статей з англійської на українську мову.

Людмила Гопко досліджувала адаптацію інтернаціональних наукових текстів до українського мовного середовища.

Мета дослідження полягає в аналізі та оцінці сучасних викликів і проблем, які виникають під час перекладу англomовних наукових статей українською мовою. Дослідження також має на меті виявити особливості та труднощі, з якими стикаються перекладачі у разі адаптації наукового контенту, зокрема термінологічного і стилістичного характеру, методи та підходи, які можуть допомогти забезпечити високу якість перекладу наукових текстів, зберігаючи точність і зрозумілість інформації.

Вклад основного матеріалу. Перекладацька та редакторська діяльність з англomовними науковими текстами дозволяє підвищити рівень наукової грамотності в Україні та досягнути взаєморозуміння між українськими та міжнародними дослідниками, поглибити науковий обмін знаннями та підвищити престиж українських наукових і освітніх установ.

Процес якісного перекладу та редагування англomовних наукових матеріалів українською мовою включає кілька невід’ємних складників. Звертаючи ґрунтовну увагу на ці аспекти, можна досягнути максимальної адекватності та еквівалентності в науковому перекладі.

Термінологія. Наукова література містить багато спеціалізованих термінів, які можуть мати унікальні значення в кожній науковій галузі. Перекладач та редактор повинен знати відповідні українські терміни та забезпечити точність і єдність їх використання в тексті. Один з основних викликів – це відповідний переклад наукових термінів, які мають чітке значення в оригінальному дослідженні. Часто такі терміни не мають прямого еквіваленту в українській мові.

Приклад: Оригінал (англ.): “The experiment involved gas chromatography-mass spectrometry (GC-MS) analysis”. Переклад (укр.): «Дослідження передбачало аналіз газової хроматографії-мас-спектрометрії (ГХ-МС)».

У цьому прикладі в українському перекладі збережено спеціалізовані терміни «газова хроматографія» та «мас-спектрометрія», а також скорочення «ГХ-МС», щоб зберегти технічну точність опису методології дослідження.

Оригінал (англ.): “The protein kinase activity was measured using a colorimetric assay”. Переклад (укр.): «Активність протеїнкінази виміряли за допомогою колориметричного тесту».

У цьому прикладі український переклад використовує еквівалент «протеїнкіназа» для “protein kinase” та «колориметричний тест» для “colorimetric assay”, що забезпечує зрозумілість і відповідність термінів українській мові.

Оригінал (англ.): “The samples were subjected to thermal treatment at 500 °C”. Переклад (укр.): «Зразки були піддані термічній обробці при 500 °C».

Український переклад враховує правильну граматичну форму дієслова «підданий» для “were subjected”, а також використання «при» для передачі «at» у контексті температури.

Грамматика та стиль. Англійська мова має свої особливості у використанні граматичних структур, які можуть відрізнятися від української. Перекладач повинен зберегти логічність і науковий стиль оригінального тексту, одночасно адаптуючи його до вимог української мови. В англійській мові часто використовуються пасивні конструкції, тоді як українська мова, як правило, передає активний характер дії. Також українська мова може бути більш розмовною або більш формальною порівняно з англійською.

Приклад: Оригінал (англ.): “The experiment was conducted by the researchers”. Переклад (укр.): «Дослідження проводили науковці».

Українська мова має свої варіанти сполучників та структуру речень, що можуть відрізнятися від англійської мови.

Приклад: Оригінал (англ.): “Moreover, the study also examined the long-term effects”. Переклад (укр.): «Крім того, дослідження також розглядає довгострокові ефекти».

Під час роботи з перекладу та редагування англійських наукових статей деякі фразові дієслова та специфічні вирази можуть мати різний вибір українських еквівалентів.

Приклад: Оригінал (англ.): “The researchers carried out the experiment”. Переклад (укр.): «Дослідники провели експеримент».

Під час роботи з науковими перекладами українською мовою важливо дотримуватись українських термінів і висловлювань, щоб забезпечити точність та зрозумілість наукового контенту.

Приклад: Оригінал (англ.): “The process of photosynthesis is essential for plant growth”. Переклад (укр.): «Процес фотосинтезу є необхідним для росту рослин».

Своєю чергою англійська мова може бути більш прямою та стислою, тоді як українська мова допускає більш довгі речення та більш деталізований стиль.

Приклад: Оригінал (англ.): “The study found a strong correlation between variables X and Y, which indicates a causal relationship”. Переклад (укр.): «Дослідження виявило стійку стабільну кореляцію між змінними X та Y, що свідчить про причинно-наслідковий зв'язок».

Дотримання граматичних та стилістичних відповідностей обох мов допомагає забезпечити якісний переклад наукових статей, зберігаючи наукову точність і логічність, а також зрозумілість для аудиторії, що читає українською мовою.

Культурні відмінності. В англійських статтях можуть міститися приклади, ілюстрації або посилання на культурні явища, які можуть бути незрозумілими для українських читачів. Перекладачу та редактору необхідно адаптувати або пояснити ці аспекти, щоб зробити текст більш зрозумілим для української аудиторії. Щоб зрозуміло пояснити складні наукові концепції українському читачеві, можна використовувати приклади та аналогії, зрозумілі українській культурі.

Приклад: Оригінал (англ.): “The brain can be compared to a computer processor”. Переклад (укр.): «Мозок можна порівняти з процесором комп'ютера».

У деяких галузях науки є терміни, які мають особливий культурний зміст, пов'язаний з історією, традиціями або особливостями країни.

Приклад: Оригінал (англ.): “The study discusses the concept of individualism prevalent in Western societies”. Переклад (укр.): «Дослідження розглядає концепцію індивідуалізму, поширену в західних суспільствах».

Під час дослідження, проведеного в різних країнах, варто користуватись даними, які ближчі до української аудиторії, або наводити приклади, які стосуються українського контексту.

Приклад: Оригінал (англ.): “The survey was conducted among American students”. Переклад (укр.): «Опитування проводили серед студентів США».

Також під час перекладу можуть виникати ситуації, коли висловлювання або концепції англomовного тексту можуть спричинити непорозуміння або викликати негативний емоційний відгук українських читачів через культурні невідповідності.

Приклад: Оригінал (англ.): “The research challenges traditional gender roles”. Переклад (укр.): «Дослідження ставить під сумнів традиційні гендерні ролі».

Врахування культурних відмінностей є критичним аспектом під час перекладу наукових статей. Такий підхід дозволяє забезпечити зрозумілість, адаптованість та ефективність комунікації між авторами та українською аудиторією, сприяючи поширенню наукових знань в українському науковому середовищі.

Контекст та специфіка галузі. Розуміння контексту дослідження та особливостей конкретної наукової галузі є ключовим для еквівалентного та точного перекладу. Перекладач повинен бути ознайомлений з термінами та поняттями, що є характерними для такої галузі, щоб використовувати їх належним чином у перекладі.

Контекст визначає смислове значення термінів або фраз, і відсутність у перекладі контексту може призвести до неправильного розуміння дослідження.

Приклад: Оригінал (англ.): “The polymer demonstrated high affinity for the substrate”. Неправильний переклад (укр.): «Полімер продемонстрував високу спрямованість до субстрату». Правильний переклад з контекстом (укр.): «Полімер проявив високу афінитетність до субстрату».

Кожна наукова галузь має свою термінологію та особливості, які повинні бути враховані під час перекладу. Наприклад, термінологія в медицині може значно відрізнятися від термінології в інформаційних технологіях.

Приклад: Оригінал (англ.): “The genetic algorithm produced the optimal solution”. Переклад (укр.): «Генетичний алгоритм забезпечив оптимальне рішення». Альтернативний переклад для специфіки галузі (укр.): «Генетичний алгоритм дав найбільш оптимальний варіант».

У ході перекладацької діяльності з англomовними статтями, які містять вказівки, адреси, юридичні терміни тощо, необхідно проводити локалізацію з урахуванням вимог та особливостей українського правового середовища.

Приклад: Оригінал (англ.): “The study was conducted in accordance with the guidelines set by the Institutional Review Board (IRB)”. Переклад (укр.): «Дослідження було проведено відповідно до правил Інституційної комісії з етики досліджень (ІКЕД)».

Врахування контексту та специфіки галузі допомагає зберегти інформаційний контент та належним чином передати наукові знання українському читачеві.

Наукова точність. Важливо зберегти наукову точність і зміст оригінального тексту під час перекладу. Жодна інформація не повинна втрачатися або спотворюватися під час перекладу, оскільки це може призвести до неправильного розуміння дослідження. Перекладачам необхідно забезпечувати повну і точну передачу наукового контенту, без втрати смислу або спотворень.

Приклад: Оригінал (англ.): “The results indicate a significant correlation between X and Y”. Переклад (укр.): «Результати свідчать про значущу кореляцію між X та Y».

Під час перекладу матеріалів наукового спрямування українською мовою важливо забезпечити відповідний переклад наукових термінів без втрати їхнього значення.

Приклад: Оригінал (англ.): “molecular biology”. Переклад (укр.): «молекулярна біологія».

Також переклад та редагування тексту англomовних наукових статей має забезпечити точне відтворення числових даних, статистики, формул та інших наукових величин.

Приклад: Оригінал (англ.): “The temperature was set at 25°C”. Переклад (укр.): «Температура була встановлена на 25°C».

Якщо в оригінальному тексті використовується спеціалізована мова чи стиль наукового дослідження, перекладач має відтворити цей стиль українською мовою.

Приклад: Оригінал (англ.): “The study demonstrates a positive correlation”. Переклад (укр.): «Дослідження демонструє позитивну кореляцію».

Наукові статті можуть містити актуальні дослідження та інформацію. Перекладач повинен забезпечити, щоб актуальність даних не зазнала втрати в процесі перекладу.

Приклад: Оригінал (англ.): “Recent advances in nanotechnology have revolutionized the field of medicine”. Переклад (укр.): «Останні досягнення в нанотехнологіях революціонізували галузь медицини».

Забезпечення наукової точності у перекладі наукових статей допомагає зберегти оригінальний контент і дозволяє українським читачам отримати доступ до актуальних та достовірних наукових досліджень [1]. З урахуванням цих аспектів перекладачі сприяють розвитку української науки та підвищують її статус у світовому науковому співтоваристві.

Відповідність стандартам. Українські наукові статті повинні відповідати стандартам і вимогам наукових журналів, де вони публікуються. Перекладач повинен враховувати особливості наукового оформлення та форматування статей. Наукові статті, призначені для публікації в українських наукових журналах, можуть потребувати адаптації до специфічних стандартів та вимог видання. Це може включати переформулювання деяких виразів або переструктурування даних.

Під час перекладу та редагування наукових статей дотримання академічних стандартів є ключовим, зокрема, правильне оформлення посилань, вказівок до таблиць, діаграм тощо.

Приклад: Оригінал (англ.): “According to Smith et al. (2020), the results were inconclusive”. Переклад (укр.): «Згідно з Smith et al. (2020), результати були неоднозначні». Правильний переклад з урахуванням академічних норм (укр.): «Згідно зі згадкою Smith et al. (2020), результати були неоднозначними».

Однією зі стандартних вимог українських наукових журналів є використання українських одиниць вимірювання, які відрізняються від метричної системи, яку часто використовують в англійських текстах.

Приклад: Оригінал (англ.): “The temperature was measured in degrees Celsius”. Переклад (укр.): «Температура була виміряна у градусах Цельсія».

Приклад: Перекладач повинен адаптувати оформлення та структуру статті згідно із стандартами конкретного журналу, до якого планується подати статтю.

Перекладач повинен забезпечити, щоб українські еквіваленти термінів відповідали прийнятим в українських наукових колах термінологічним стандартам.

Приклад: Оригінал (англ.): “data analysis”. Переклад (укр.): «аналіз даних» або «обробка даних».

Врахування цих особливостей у процесі перекладу допоможе створити якісний та зрозумілий текст українською мовою, що дозволить більшій аудиторії отримати доступ до сучасних наукових знань.

Важливою частиною інтерпретації англomовних наукових статей українською мовою вважається їх редагування в ході та після перекладу. Це важливий процес, який сприяє підвищенню якості та наукової точності тексту.

Виділимо основні редакторські функції у роботі з англomовними науковими матеріалами та їх трансформації українською мовою:

1. Редактор перевіряє, наскільки точно переклад передає зміст оригінального тексту.

Оригінальний текст (англійською мовою):

“The new research findings suggest a potential breakthrough in cancer treatment”.

Переклад (українською мовою):

«Нові дослідження свідчать про потенційний прорив у лікуванні раку».

У цьому прикладі редактор має зробити оцінку, наскільки точно переклад передав зміст оригінального тексту. Він повинен перевірити, чи вдалося відтворити сенс та ідею оригінального повідомлення в перекладі. Редактор звертає увагу на те, чи були збережені ключові терміни, правильність лексичних виборів, структуру речення та загальний зв'язок між оригіналом і перекладом. У разі, якщо редактор виявляє невідповідності, він може внести корективи в переклад для покращення точності передачі змісту, щоб забезпечити, що переклад буде максимально близьким до оригіналу і зрозумілим для читачів українською мовою.

2. Спеціалістом моніториться, чи використовуються відповідні українські терміни, що відповідають оригінальним англійським термінам. Важливо забезпечити, щоб термінологія була узгоджена та використовувалася однаково протягом усього тексту.

Наприклад, у оригінальному англійському тексті використовується термін “genetic engineering” (генетична інженерія). Редактор повинен переконатися, що у відповідному українському перекладі також буде використано відповідний термін, який відповідає сенсу та науковій точності оригінального терміна. В такому випадку український термін «генетична інженерія» має бути використаний, оскільки він точно передає зміст терміна “genetic engineering” і є прийнятним терміном у науковому середовищі українською мовою.

3. В обов'язки редактора під час перекладацької діяльності входить аналіз стилю тексту. Фрази і речення мають звучати зрозуміло та логічно. Він також враховує особливості стилю наукового письма, щоб забезпечити відповідність стандартам наукових публікацій.

4. Редактор виправляє граматичні та стилістичні помилки, такі як неправильне вживання часових форм, або невідповідність розділових знаків.

Оригінальний текст (англійською мовою):

“The editor corrects grammatical and stylistic errors”.

Переклад (українською мовою):

«Редактор виправляє граматичні та стилістичні помилки».

У цьому прикладі функція редактора вказує на його роль у виправленні двох типів помилок: граматичних та стилістичних. Редактор забезпечує, щоб текст був граматично правильним і мав відповідний стиль, відповідаючи вимогам наукового мовлення.

5. Редактор перевіряє, чи відповідає переклад стандартам та вимогам видання конкретного наукового журналу або іншої платформи, де планується опублікувати статтю.

6. Професіонал звертає увагу на переклад специфічних виразів, фраз або ідіом, щоб переконатися, що вони зберігають свій смисл і контекст.

Оригінальний текст (англійська мова):

“The company’s new project is in the pipeline, and they are planning to roll it out next month”.

Неадекватний переклад: «Новий проєкт компанії знаходиться в нафтопроводі, і вони планують запустити його наступного місяця».

У цьому прикладі перекладач неправильно зрозумів ідіому “in the pipeline”, яка в англійському виразовому мовленні означає «бути в процесі розробки або підготовки до реалізації». Приклад наданого перекладу неточний, оскільки використання терміна «нафтопровід» не пов'язане зі змістом оригінального виразу.

Коректний переклад з урахуванням специфічного виразу: «Новий проєкт компанії знаходиться в стадії розробки, і вони планують запустити його наступного місяця». У цьому випадку

редактор звертає увагу на специфічний вираз “in the pipeline” та переконується, що переклад зберігає його оригінальний смисл і контекст, користуючись більш адекватним виразом «в стадії розробки».

7. Редактор також переконується, що стаття відповідає стандартам форматування та оформлення наукових публікацій, зокрема, щодо розміщення заголовків, списку літератури, відступів та ін.

Під час редагування перекладу англійських наукових статей українською мовою редактори відіграють ключову роль у покращенні зрозумілості та наукової точності тексту, що робить його прийнятним для публікації та сприяє його поширенню в українському науковому співтоваристві.

Висновки. Переклад англійських наукових текстів українською мовою та їх редагування зустрічає низку викликів, таких як термінологічні проблеми, адаптація до вимог українських наукових журналів та збереження наукової точності [3]. Такий тип перекладацької діяльності сприяє поширенню світових наукових відкриттів серед українських дослідників і підвищує рівень наукової грамотності в Україні.

Висока якість перекладу є ключовим чинником успіху у разі публікації наукових статей українською мовою. Врахування стандартів, точність перекладу та дотримання наукового стилю є основними вимогами до успішного перекладу.

Покращення процесу перекладу англійських наукових статей українською мовою вимагає підвищення кваліфікації перекладачів, створення спеціалізованих глосаріїв та підтримки наукових видавництв у виданні перекладених матеріалів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Львова В. Професійний переклад англійської наукової літератури. *Мовознавство*. 2018. № 2, с. 54–62.
2. Швачко О. Переклад англійських наукових статей: особливості та виклики. *Мовознавство*. 2019. № 8, с. 56–63.
3. Гопко Л. Адаптація інтернаціональних наукових текстів до українського мовного середовища. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологія*. 2018. № 83, с. 43–49.